

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Το δ κ. Π. ΒΡΕΤΟΥ

Μπορεί στα σχολεία μας να καλλιεργηθί ή όργανο μουσική;

Σύμφωνα με τις συνθήκες που μάς διέπουν σήμερα, δέν έχουμε όμηση άπάντηση, έχουμε όμως καταφατική πειραματική άπόδειξη άπό τά προπολεμικά χρόνια. Καί έπειδή εύτυχώς βαδίζουμε πάλι για μία περίοδο, που άσφαλώς θα υπερβή την προπολεμική, ως προς τά μέσα, θα πραγματοποιήσουμε τό θέμα μας σύμφωνα με τις πολεμικές συνθήκες.

Τό σχολικό έτος 1939 - 40, έτους ό γράφων να διδάσκει μουσική στη Σχολή Μέσης Έκπαίδευσης Καβάλλας. Με την ένθουσιώδη ύποστηρίξη του διευθυντού της Σχολής κ. Σπ. Μαυροματά έπεχείρησε, και κατ' άρχήν έπέτυχε, μέσα σε μερικούς μήνες να έπιδείξη μία όρχήστρα άπό 70 περίπου μουσικούς, μαθητάς όλους της δευτέρας τάξεως του γυμνασίου παλαιού τύπου, που χειροκροτήθηκε σε δύο συναυλίες στην Καβάλλα, όταν συνώδεσε την παιδική χορωδία της Σχολής, και στούς Πανθρακικούς άγώνες της Δράμας, τον Ίούνιο του 1940, όταν συνώδεψε στούς ελληνικούς χορούς τις μικρές μαθητρίες του Γυμνασίου Δράμας.

Τά παιδιά είχαν έξασκηση άρκετά επί ένα χρόνο πριν, στην άνάγνωση. Έπίσης τό χρόνο που αναφέραμε, έως τις γιορτές των Χριστουγέννων, άσχολήθηκαν πάλιν έντατικά στην άνάγνωση, και όταν, μετά τά Χριστούγεννα, παρέλαβαν τά όργανά τους άποτελούμενα άπό διάφορες φλογέρες (σοπράνιο, σοπράνο, άλτο, τενόρο, μπάσο) μεταλλόφωνα και κρουστά, κατέγιναν άποκλειστικά στην τεχνική του όργάνου τους, στην άνάγνωση με όργανο, και έπειτα άπό δύο μήνες στις όμαδικές άσκήσεις και δοκιμές.

Σ' αυτήν τη μουσική προσπάθεια, έλαβαν μέρος όλα τά παιδιά της τάξεως που άπετελείτο άπό δύο τμήματα. Ή έπιτυχία του όραίου αυτού πειράματος, θα είχε γενικότερες συνέπειες για τη μουσική μόρφωση των παιδιών της Άν. Μακεδονίας και Θράκης, έπειδή απέδειξε μπροστά σε όλα σχολεία τί μπορούν να κάνουν τά παιδιά μας, όταν τούς δώσουμε τά μέσα και άμύσεις πολλά άπό τά σχολεία που τά άκουσαν άποφασισικά να αγοράσουν όργανα και να μορφώσουν προσωπικό για την έφαρμογή αυτού του συστήματος.

Ό πόλεμος όμως τά σταμάτησε όλα, και τά όργανα της Σχολής Καβάλλας, άν και κρύφθηκαν άπό τά παιδιά σε μία τρύπα στη στέγη του πλυντηρίου της Σχολής, βρέθηκαν και πάρθηκαν άπό τούς Βουλγάρους. Μπορεί λοιπόν να γίνουν παιδικές και έφηβικές όρχήστρες όλων των μορφών, άπό την κλασική συμφωνική όρχήστρα ή μπάντα, που μπορεί να πετύχει ένα Κολλέγιο ή Πανεπιστήμιο, μέχρι της όρχήστρας με κουδούνα και κρουστά, που μπορεί να γίνει σ' ένα νηπιαγωγείο. Άρκετές μπάντες τόνό τύπου μας άποτελούνται άπό γυμνασιόπαιδα, και νομίζω ότι ύπάρχουν και μερικές καθαρά γυμνασιακές.

Στην έκλογή των όργάνων, που χρησιμοποιούνται για όμαδική μουσική, παίζει ρόλο και ή ιδιαίτερη έκτίμηση που έχουν μερικά όργανα σε διαφόρους τόπους. Π.χ. Οι κιθάρες και τά άκκορντεόν στην Άργεντινή, τά ξυλόφωνα στο Μελικό, κ.λπ. Κάποτε έβδα μία φωτογραφία άπό κινεζόπουλα με όκαρίνας. Ή πιο μεγάλη μάλιστα όκαρίνα ήταν σχεδόν σαν πεπόνι.

Κύριο ρόλο έπίσης τόνό τύπου της όρχήστρας, που πρέπει να διαλέξη ό δάσκαλος για την τάξη του ή για τό σχολείο του, παίζει ή ηλικία των παιδιών.

Έπειδή άπό την άρχή σ' αυτή μας τη μελέτη άσχοληθήκαμε με τά παιδιά του δημοτικού, θα έξετάσουμε άπό πού κοντά την όργανική μουσική που μπορούν να κάνουν τά μικρά μας άπό τη πρώτη τάξη.

Ένα όργανο για να είναι χρησιμοποιήσιμο στο σχολείο άπό μικρά παιδιά, πρέπει να έχει πρώτα-πρώτα εύκολη παραγωγή ήχου, να μην έικουρβίεται, να είναι οσοστό σε όλες του τις νότες όστε να μπορεί να χρησιμοποιηθί και όμαδικά, να μην είναι εύθραυστο και να είναι φθηνό.

Άναμφίβολα τά εύκολότερα για την παραγωγή του ήχου όργανα είναι τά κρουστά.

Με μία σειρά άπό τύματα διαφόρων μεγεθών, μπορούν τά παιδιά να συνηθίσουν σε ρυθμικές άσκήσεις μεγάλου παιδαγωγικού ένδιαφέροντος, όπως π.χ. τό μεγάλο τύμπανο να κτυπάει τά δόλωκληρα, τά μικρότερα τά ήμισοι και τά πιο μικρά τά τέταρτα.

Ή τζάζ έχει βάλει σε χρήση ένα σωρό κρουστά όργανα με έαχωριστούς ήχους· όλα τόσα και περισσότερα μπορεί να έπινοήσει ή φαντασία του δασκάλου και του παιδιού. Ρυθμικοί συνδυασμοί σε δύο, τρεις, τέσσαρες κινήσεις, έπτά όγθοα κ.λπ., ρυθμικά σχήματα σε άτέλειωτες συνδυασμοί, μπορούν να δώσουν άφάνταστη χαρά σε παιδιά, αναπτύσσοντάς τους συγχρόνως έντονα τό αίσθημα του ρυθμού.

Κρουστά όργανα με όχι μόνον ρυθμική χρήση, αλλά και με μελωδικές δυνατότητες μπορεί να χρησιμοποιηθούν άργότερα ή και συγχρόνως μόνα τους ή σε συνδυασμό με τά άλλα ρυθμικά κρουστά όργανα.

Καί σ' αυτό τό κεφάλαιο ή φαντασία του δασκάλου μπορεί να κάνει θαύματα. Ένα άμερικάνικο περιοδικό αναφέρει ένα όργανο με μπουκάλια, που έφτιαξε κάποιος δάσκαλος, και σ' ένα άμερικάνικο πάλι βιβλίο

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

παιδικών τραγουδιών, έχει πάνω από ένα τραγουδάκι ζωγραφισμένα μια σειρά από ποτήρια κουρβισμένα σε κλίμακα με τις νότες του τραγουδιού, που κανονίζονται ανάλογα με το νερό που περιέχουν τα ποτήρια. Πάνω από τις συλλαβές του τραγουδιού είχαν, σε ρυθμικές αξίες, τις νότες και τους αριθμούς των ποτηριών που έπρεπε να χτυπήσει το παιδί.

Όσο ανεβαίνουν τις τάξεις, τόσο το ασθματά του ρυθμικό και της μελωδίας τελειοποιείται και τα παιδιά γίνονται πιο απαιτητικά στα μέσα των καλλιτεχνικών τους εκδηλώσεων.

Από τη δεύτερη ή τρίτη τάξη (μόλλον) μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε εύκολα πνευστά όργανα, όπως είναι οι φουσαρμόνικες ή οι φλογέρες.

Λόγω της παιδαγωγικής σπουδαιότητας και της αρκετά δοκιμασμένης άλλου και έβδ ακόμη, έστω και ύποπτα, χρησιμοποίησαν τών όργανων αυτών, θα τα εξετάσουμε ιδιαίτερα.

Η φουσαρμόνικα είναι καινούριο όργανο ή ζωή του δέν ύπερβαίνει τον αέρα, κι όμως κανένα άλλο λαϊκό μουσικό όργανο δεν έχει τέτοια τεράστια διάδοση στον κόσμο. Η εύκολη χρήση της και ο άριστος διαγής ήχος της, την έκαναν τα κυριότερα όργανο για σολίστ του παιδικού έρασιτεχνισμού. Άλλα και η έπιμελημένη κατασκευή τελειοποιημένου τύπου του όργάνου αυτόδ από τον Όικον Hohner της Γερμανίας, που άφορμήσε προπολιτικά τα περισσότερα έργοστάσια φουσαρμόνικας της χώρας αυτής, έπέτρεψε το σχηματισμό παιδικών όρχηστρών κατά χιλιάδες, ο' όλα τα μέρη του κόσμου. Πολλά δέ ύπουργεια παιδείας τις έμπισαν έπίσημα στον βοηθητικό όργανα στα σχολεία. Κάθε χρόνο τριάντα εκατομμύρια φουσαρμόνικες άγοράζαν μόνον από τα έργοστάσια του Hohner, οι διάφορες έρασιτεχνικές όρχήστρες.

Οι ειδικοί τύποι που κατασκεύασε για όρχήστρες δ' όκος αυτός είναι οι έξής:

Orchester I, με δέκα όπες, που με έκτονες και εισπνοές ο' ήχητικές γλωσσίδες τους παράγουν 20 διατονικούς τόνους.

Orchester II, με διπλή σειρά από όπες και γλωσσίδες στ' αυτοφώνια.

Orchester III, με διπλή σειρά από όπες και γλωσσίδες στ' άνδρες.

Orchester IV, που λέγεται και **vineta**. Είναι όργανο ειδικά φτιαγμένο για συνουδία (μπάσο και συγχωρία) στ' τονική και δεσπόζουσα στις μείζονες τονικότητες σολ, ντό και φά.

Bassharmonic. Έχει μια χρωματική κλίμακα στ' χαμηλό ρεζίστρο για τ' μπάσο της συνουδίας.

Chromonica. Έχει ένα μικρό μοχλό με τ' όποιο μπορεί να γίνουν διάσεις και όφρες, έτσι, που να είναι δυνατή κάθε μετατροπή.

Τα πλεονεκτήματα της φουσαρμόνικας είναι: 1ο ο άριστος ήχος που βελτιώνεται άκμή περισσότερο όταν χρησιμοποιηθούν οι καλές και νηείο, όποτε με κινήσεις του δεξιού χειριού έπιτυγχάνεται άραίο βιμπράτο. 2ο, ο σωστός ήχος (όταν προσέδουμε να μη σκουριάζει το όργανο) που έπιτρέπει την κατά μάζας χρησιμοποίηση του, όποτε με καλό βιμπράτο δίνει την φευδαίσθηση όρχήστρας έγχόρδων. 3ο, ο εύκολος χειρισμός. 4ο, η δυνατότητα που έχει να δίνει πολλές φωνές μαζί και 5ο, η σχετικά εύθυνη τους τιμή.

Τα πλεονεκτήματα αυτά της φουσαρμόνικας θα την έκαναν τ' ιδέωδες παιδικό όργανο, αν μερικά σοβαρά μιονεκτήματα δέν της άφαιρούσαν ένα μεγάλο μέρος από την αξία της. Νά τα κυριότερα μιονεκτήματά της:

1. Η φουσαρμόνικα είναι όργανο διατονικό. Άν είναι κατασκευασμένη στην κλίμακα ντό ντό, το κομμάτι που δά παίζει δέ μπορεί να περιέχει κομμά έλλείψης. Για να γίνει μετατροπή στ' άλλον τόνο, πρέπει ο έκτελεστής να έχει άλλη φουσαρμόνικα μαζί του φτιαγμένη στην τονικότητα της μετατροπίας (ύπάρχουν φυ-

σαρμόνικες στ' όλες τις τονικότητες μείζονες και έλάσσονες). Αυτό όμως άποκλείει όχι μόνον την έκτελεστή χρωματικών σχημάτων άλλα και άπτες έπισοδεικτικές άλλοιώσεις. Για μάρ δέ τούς Έλληνες όχι τ' μιονεκτήματα αυτό (βιαστική σημασία, έπειδή πολλά δημοτικά μας τραγουδία είναι σε ίδιας σημασίας κλίμακες.

Υπάρχει βέβαια η χρωματική φουσαρμόνικα (**Chromonica**) άλλα η χρήση της είναι μάλλον δύσκολη και κοστίζει ακριβά.

2. Τ' στόμα του παιδιού σκεπάζει συνήθως τρεις όπες, έπομένως δίνει συνεχώς μαζί με τη μελωδία και συγχωρίες. Όταν ο παίκτης θέλει να δώσει μια μόνον φωνή, όπως είναι άπαραίτητο για την όρχήστρα, πρέπει με τη γλώσσα του να καλύψει τις δύο άλλες όπες. Αυτό όμως δέ μπορεί να γίνει στην άρχή, γιατί άπαιτεί άρκετή έξάσκηση και γι' αυτό τα πρώτα κομμάτια που θα παιχθούν είναι κατ' ανάγκην στ' συγχωρίες.

Στην έκπονη, η φουσαρμόνικα δίνει τη συγχωρία της τονικής και στην εισπονη, της δεσποζούσης μεβ' ένάντια. Έπομένως όταν θέλουμε να παίξουμε ένα κομμάτι με δύο ή τρεις νότες συγχωρίας, όπως συμβαίνει με τούς άρχηστρους, καθώς έξηγήσαμε παραπάνω, θ' άκούσουμε άνακαστακά νότες της μίας ή της άλλης συγχωρίας, ανάλογα με την εισπονή ή με την έκπονη.

Παραθέτουμε την ταβολοτούρα τού όργάνου, για να καταλάβουμε καλύτερα τις δυνατοτήτες του.

Όπες	1,	2,	3,	4,	5,	6,	7,	8,	9,	10
Έκπονη ντό με σολ				ντό	με	σολ	ντό	με	σολ	ντό
Εισπονή ρε σολ σι				ρε	φά	λά	σι	ρε	φά	λά

Όταν ο' μπηται μάρνου να παίξουν στ' μια φωνή, η κάθε συγχωρία της τονικότητας, στ' κέντρον του όργάνου (όπες 4, 5, 6, 7, 8, 9), είναι δυνατή, όταν μισραθούν οι νότες της στ' πολλούς έκτελεστής.

Τα μιονεκτήματα που άνάφρασε προηγουμένως, έξουδετερώνονται έν μέρει, όταν μια όρχήστρα διοργανωθεί, καλά και τα παιδιά προχωρήσουν στην τεχνική του όργάνου τους. Τότε το κάθε παιδί μπορεί να έχει δύο ή τρεις φουσαρμόνικες στ' συγγενείς μείζονες ή έλάσσονες τόνους, για τις μετατροπες, και μετρικές χρωμόνικες, τα Ικανότερα παιδιά, για τα χρωματικά ή άλλωμένα περάσματα. Έξ άλλου ύπάρχει άθροον ρεπερτόριο με παιδικά τραγουδία στην τονικότητα τού ντό, χωρίς καμιά μετατροπή, και με αυτά μπορεί να γίνει μια καλή άρχή. Άργότερα, έφ' όσον τελειοποιείται η όρχήστρα και άζάνουν οι Ικανότητες τών παιδιών, μπορούν να παίξουν με όργανα στην τονικότητα τού φά, στην όποια έπίσης ύπάρχουν άθροον τραγουδία. Με τις δύο αυτές τονικότητες που έπιτρέπει μετατροπές, τονική-ύποδεσπόζουσα ντό-φά, και τονική δεσπόζουσα φά-ντό, το ρεπερτόριο μεγαλώνει καταληκτικά, έφ' όσον προσθέτουμε φουσαρμόνικες στ' καινούργιες τονικότητες.

Ο ήχητικός άγκος της όρχήστρας με φουσαρμόνικες, είναι κυρίως στα ψηλά ρεζίστρα γι' αυτό καλύτερα συμπληρώνεται με όργανα, που μπορούν να δώσουν χαμηλούδ τόνους. Γενικά με τις φουσαρμόνικες ταιριάζουν τα όργανα που είναι κατασκευασμένα όπως αυτές, δηλαδή με έλεύθερες γλωσσίδες. Καί τέτοια είναι τ' άρμόνιο και η άρμόνικα του χειριού. Τ' άκκορντέον άν και φτιαγμένο με την ίδια άρχή, έχει πολύ διαπεραστικό ήχο μαι μόνον άν παίζει πολύ διακριτικά έπιτρέπει να χρησιμοποιηθεί. Άπό τα έγχωρα, ταιριάζει πολύ με τις φουσαρμόνικες η κιθάρα.

Ο ήχος της φουσαρμόνικας συνδυάζεται έξαιρτα με την παιδική φωνή, και ο συνδυασμός όρχήστρας-χωριάδων μπορεί να δώσει άρωπάτα έφέ.

Στ' έπόμενο άρθρο μας θα άσχοληθουμε με τις φλογέρες.

Π. ΒΡΕΤΟΣ